

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 1 (44)

Заснований в 1996 році

Рівне – 2011

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 1 (44). — Рівне: РДГУ, 2011. — 209 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем дошкільної освіти та підготовки кваліфікованих педагогічних кадрів за матеріалами доповідей міжнародної науково-практичної конференції «Світ дошкілля: психолого-педагогічні проблеми дошкільної освіти», проведеної 9-10 грудня 2010 р. Рівненським державним гуманітарним університетом спільно з Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України, Управлінням освіти і науки Рівненської обласної державної адміністрації, Інститутом психології ім. Л.С.Виготського Російського державного гуманітарного університету (Москва, Росія), факультетом дошкільного виховання Білоруського державного педагогічного університету ім. Максима Танка (Мінськ, Білорусь), Бельцьким державним педагогічним університетом імені Алеко Руссо (Бельці, Молдова), факультетом дошкільного виховання та освіти дорослих Дебреценського університету (Гайдубесермень, Угорщина).

Матеріали можуть бути корисними для науковців, працівників дошкільних навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Безкорвайна Ольга Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Воробйов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Малафійк Іван Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Руденко Володимир Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський інститут слов'янознавства Київського славистичного університету);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 9 від 29.04.2011 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додатки до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8 і від 30.03.2011 р. № 1 – 05/3).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

детей дошкольного возраста; реализации организационно-содержательных и методических основ образовательного процесса с детьми дошкольного возраста.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Башмаков А.И. Разработка компьютерных учебников и обучающих систем / А.И.Башмаков, И.А.Башмаков. – М.: Фелин, 2003. – 616 с.
- 2 Горвиц Ю. Развивающие игровые программы для дошкольников / Ю.Горвиц // Информатика и образование. – 1999. – № 4, С.100 – 106.
- 3 Дубинина Д.Н. Мир вокруг меня: учеб. – метод. комплекс / Д.Н.Дубинина. – Минск: НИО, 2006, 2007, 2009.
- 4 Житко И.В. Математический калейдоскоп: учеб.-метод. комплекс / И.В. Житко. – Минск: НИО, 2006, 2007, 2009.
- 5 Кравченя Э.М. Средства обучения в педагогическом образовании: монография / Э.М. Кравченя. – Минск: БГПУ, 2004. – 235 с.
- 6 Назарова, Т.С. Средства обучения: технология создания и использования / Т.С.Назарова, Е.С.Полат. – М.: Изд. УРАО, 1998. – 204 с.
- 7 Пальчевский Б.В. Учебно-методический комплекс средств обучения: [методическое пособие для слушателей ф-та повыш. квалиф. препод. сред. спец. учеб. завед.] / Б.В.Пальчевский, Л.С.Фридман, И.Ф.Селезнев. – Минск, 1998. – 39 с.
- 8 Учебно-методический комплекс: модульная технология разработки: учебно-методическое пособие / А.В. Макаров и др. – [3 изд., перераб. и доп.]. – Минск: РИВШ, 2008. – 152 с.
- 9 Ходонович, Л.С. Путешествие в мир музыки: учеб.-метод. комплекс / Л.С. Ходонович. – Минск: НИО, 2006, 2007, 2009.

Резюме. В статье раскрыты подходы к определению структуры, состава и содержания учебно-методических комплексов для реализации организационно-содержательных и методических основ образовательного процесса с детьми дошкольного возраста, принципы программно-методического обеспечения дошкольного образования, представлен опыт создания учебно-методических комплексов для старших дошкольников в Республике Беларусь.

Ключевые слова: средства обучения, учебно-методический комплекс, дошкольное образование.

The summary. In the article the approaches to definition of structure, maintenance and content of teaching-methodical complexes for realization of organizational-content and methodical bases of educational process with children of preschool age, principles of program-methodical maintenance of a preschool education are opened, the experience of creation of teaching-methodical complexes for the senior preschool children in the Republic of Belarus is presented.

Key words: facilities of studies, education-methodical complex, preschool education.

Одержано редакцією 15.11.2010 р.

УДК: 372.011.31:373.2

І.В. ЖИТНЯ

РОЛЬ РЕФЛЕКСИВНОЇ КУЛЬТУРИ У ФОРМУВАННІ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПЕДАГОГІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Резюме. Стаття присвячена проблемі формування рефлексивної культури у педагогів дошкільних навчальних закладів в системі післядипломної освіти. Здійснено аналіз сучасного стану проблеми, конкретизовано зміст та методи формування рефлексії у педагогів. Запропонована технологія може бути використана в практиці діяльності методичних служб різного рівня.

Ключові слова: рефлексія, рефлексивна культура, педагогічні умови, підвищення рівня кваліфікації, професійний рівень.

Постановка проблеми. Соціокультурне середовище сучасного суспільства накладає свій відбиток на реформування освітньої сфери: відбувається кардинальний перегляд її змістовної і технологічної основи, зміна педагогічної парадигми та ціннісно-сміслових орієнтацій. Перебудова зовнішнього і внутрішнього простору освітніх систем стала такою потужною, що педагог в потоці інформаційного буму не може, не встигає і не вміє адекватно оцінити та проаналізувати, які інновації є ефективними.

У більшості випадків здійснюється механічне та формальне впровадження в практику роботи нововведень, які приносять тимчасові результати й зміни, а потім щезають, поступаючись наступним новаціям.

У таких умовах назріла необхідність консолідувати зусилля методичних служб різного рівня – від обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти, районно-міських методичних центрів до методичних кабінетів дошкільних установ задля вироблення механізму формування у педагогів здатності не тільки накопичувати знання, досвід й навички, а й виховувати звичку й вміння розуміти власний внутрішній світ і сутність взаємодії з іншими людьми, критично аналізувати та осмислювати власну діяльність, бути спроможними вибудовувати стиль спілкування з дітьми у новому форматі, адекватно оцінювати новітні технології і бути до них готовими.

Це вимагає корекції діяльності методичних служб у напрямку розкриття та розвитку інноваційного потенціалу вихователя (здатності проектувати й моделювати розвиток освіти в конкретних формах, у практичній діяльності), стимулювання педагогів до творчого осмислення інноваційних ідей, удосконалення педагогічної майстерності.

Новим орієнтиром у діяльності методичних служб має стати не стільки процес інформування педагогів про наукові досягнення та досвід інноваційної практики, скільки організація інноваційної діяльності самих педагогів шляхом самоосвіти, самоорганізації й саморозвитку через опанування новими компетенціями. Надзвичайно важливим у цьому аспекті є навчання вихователів поетапному плануванню власної інноваційної діяльності на основі конкретизації завдань реалізації кожного етапу, визначення змісту й очікуваних результатів у відповідності до загальної мети здійснюваної роботи.

З огляду на зазначені проблеми актуальним стає питання формування рефлексивної культури у педагогів дошкільних навчальних закладів.

Вивчення досвіду професійної діяльності педагогів ДНЗ показує, що реальна практика майже позбавлена процесу рефлексії. Педагоги не володіють навичками самоаналізу професійної діяльності, відчувають дефіцит супроводу рефлексії в процесі професійного самовдосконалення, залежні або від зовнішніх вимог, або від низького рівня власної педагогічної культури. Відсутність використання в практиці роботи дошкільних навчальних закладів рефлексивного механізму позбавляє педагогів можливості збільшувати об'єми отримуваної професійної інформації і включати в діяльність ті знання, які відповідають її логіці; встановлювати «суб'єкт-суб'єктні» стосунки з учасниками освітнього процесу; і, врешті, розвивати рефлексивну свідомість.

Причини, пов'язані з низьким рівнем рефлексивної культури у педагогів, на наш погляд, потрібно шукати ще на етапі підготовки майбутніх спеціалістів, а також у системі підвищення педагогічної кваліфікації – в більшості застарілій, формалістичній та закостенілій у своїх методах та формах. Методичні служби районного та міського рівня намагаються в міру сил розвинути почуття та навички саморефлексії у педагогів дошкільних закладів, але часто для цього не вистачає досвіду, мудрості, терпіння і часу.

Педагогічна рефлексія є невід'ємною частиною роботи педагога. Вона являє собою співвіднесення себе і можливостей свого «Я» з тим, чого вимагає педагогічна професія. Розвинута здатність до педагогічної рефлексії є передумовою самовиховання педагога, творчого пошуку, розвитку індивідуального стилю педагогічної діяльності.

Потрібно чітко усвідомлювати, що рефлексія – не стільки констатація наявності або відсутності професійних якостей, скільки стимулювання їх розвитку, збагачення та посилення.

Процесом становлення рефлексивної позиції педагога можна і потрібно управляти. Рефлексія на перших етапах свого становлення припускає цілеспрямовану її організацію педагогом, що постійно і грамотно прилучає його до самоаналізу навчальної діяльності і формування її компонентів, прагне викликати їх на міркування, формує здатність подивитися збоку на свою діяльність.

Кожному педагогові внутрішньо властива здатність цілеспрямованої рефлексії, тому в інтересах представника методичної служби допомогти йому знайти і реалізувати таку здатність. Тобто *завданням методичної служби є створення для педагога «рефлексивного простору»*, що дозволить йому абстрагуватися від своєї предметної діяльності, «зупинити мить», побачити власну навчальну діяльність немов би збоку, спробувати проникнути в її сутність і осмислити своє призначення в ній.

Головна стратегія полягає в створенні умов, що забезпечать придбання професійних рефлексивних знань, зацікавлене відношення до рефлексивної діяльності, яка стимулює власне рефлексивну поведінку педагога в цілому.

Рефлексивна діяльність педагога розвиває його здатність бачити проблеми власної професійної діяльності, видозмінювати її за рахунок своїх внутрішніх ресурсів, самостійно здійснювати свій вибір, приймати відповідальність за власні рішення. Розвиток рефлексії в діяльності педагога стає його першочерговою задачею.

Зі сказаного вище, зрозуміло, що формування рефлексивного творчого мислення, усвідомлення його значення для рішення професійних задач сприятимуть активізації пізнавальної діяльності педагогів і систематичній роботі по підвищенню ними власної професійної компетентності.

Методичним службам перш ніж приступати до впровадження системного формування рефлексивної культури педагогів в практику своєї діяльності, потрібно чітко усвідомлювати, що:

1. Цілеспрямована та систематична робота з формування та розвитку професійної рефлексії на всіх рівнях системи безперервної освіти сприяє покращенню якості знань, умінь та навичок педагогів, підвищенню їх потреби в самоосвіті, самовдосконаленні і розвиває творчу активність.

2. Виховання саморефлексії – стержень, здатний підвищити мотивацію та результативність професійної діяльності, сприяти набуттю педагогами відчуття самоідентичності.

3. Самооцінка як чинник самоосвіти виступає в подвійній ролі: як внутрішній стимул, спонукання до постійного поповнення знань, необхідних у педагогічній діяльності, і як один із об'єктів пізнання та самопізнання.

4. Низький рівень рефлексії часто пов'язаний із недостатнім усвідомленням педагогами труднощів у педагогічній діяльності, уявленням навчального процесу постійним, обов'язковим, сталим та незмінним явищем.

5. Вивчення та розвиток професійної рефлексії необхідно проводити цілісно і системно, в усіх її аспектах та проявах, з врахуванням індивідуальних особливостей педагогів та специфіки їх професійної діяльності.

6. Процес формування рефлексивної культури педагогів бажано організовувати в усіх ланцюжках освітнього простору – від установи, де безпосередньо працює педагог, до формату міських методичних заходів і курсів підвищення педагогічної кваліфікації.

Починати роботу над формуванням рефлексивної культури педагогів доцільно з діагностики змістових і рівневих характеристик кожного компоненту саморефлексії. Для цього використовуються серія експериментальних завдань, анкетування, діагностичні методики: «Тест-опитувальник для визначення рівня особистісної рефлексії» І.Стеценка; методика багатофакторного дослідження особистості Р.Кеттла; тест життєвих цінностей особистості М.Рокіча; «Опитувальник самоствавлення» В.Століна; методика «20 тверджень» М.Куна, Т.Макпартленда; «Особистісний опитувальник» А.Джейрсайлда; методика «самооцінки особистості» В.Будассі.

Система формування рефлексивної культури може здійснюватись у вигляді психолого-педагогічного проектування, перший, *мотиваційно-цільовий* етап якого передбачає усвідомлення педагогами чіткого визначення цілей професійно-педагогічної діяльності. Гасло цього етапу представлено словами: «Можна все зробити, якщо захотіти» [6, 69]. Завдання, які ставить перед собою представник методичної служби, перш за все: зацікавити педагогів новим форматом спілкування, викликати бажання бути відвертим, щирим, чесним по відношенню до себе і колег, увімкнути їхню внутрішню активність, створити мотивацію, яка перетворить педагогічну задачу в прагнення.

Наводимо приклади інтерактивних вправ, які можуть застосовуватися у роботі з педагогами на мотиваційному етапі: «Розкажи про себе», «Я і яким мене бачать», «Яким я є і яким хотів би бути» «Хто я?», «Життєве кредо. Особистий герб і девіз», «Мое ім'я і особиста риса», «Моя індивідуальність», «Ось я такий», «Не хочу хвалитися, але я...», «Перетворення», «Мій Всесвіт».

Вправа «Розкажи про себе» передбачає, що педагоги повинні поспілкуватися віч-на-віч зі своїм партнером; потім вони представляють один одного. У вправі «Яким я є і яким хотів би бути» кожен з учасників групи має продемонструвати жестами, мімікою, звуками (неартикульованими), яким він є, а потім – яким хотів би бути. У грі «Хто я?» на вказане запитання педагог відповідає десятьма словами або словосполученнями, які записуються на спеціальному папері. Всі учасники гри мають можливість рухатись і ознайомлюватись з визначеннями інших учасників.

Щоб виконати вправу «Я і яким мене бачать», педагогам необхідно скласти два описи себе: перший вони пишуть власноруч, а другий пишеться колегами. За умовою завдання учасники повинні правдиво описати себе, не вказуючи свого імені. Під час читання першого опису слухачі повинні здогадатися, хто є автором опису. Потім автор прочитає інший опис. Далі учасникам надається можливість співвіднести два описи для вияву адекватності ставлення та оцінювання своєї особистості кожним педагогом.

Для вправи «Мій Всесвіт» учасникам роздають «формати для креслення» або малювання. У центрі аркуша треба намалювати сонце й у центрі сонячного кола написати велику літеру «Я». потім від цього «Я – центру свого Всесвіту – треба накреслити лінії до зірок і планет: Моє улюблене заняття...Мій улюблений колір...Моя улюблена тварина... Мій улюблений звук...Мій улюблений запах...Моя улюблена гра...Мій улюблений одяг...Моя улюблена музика...Моя улюблена пора року...Що я найбільш люблю робити...Місце, де я найбільше люблю бувати... Мої улюблені герої...Я маю здібності до... Рефлексія: висновки після обговорення: у всіх багато можливостей, багато того, що робить кожного з нас унікальними, і того, що нас об'єднує. Ми потрібні один одному, і кожна людина може досягти в житті успіху і зробити так, щоб іншим людям було веселіше жити.

Метою *інформаційного етапу* буде засвоєння системи знань: теоретичних (психолого-педагогічні та правові, які забезпечують навчальну діяльність: поняття, правила, закони); знання про сутність рефлексії та рефлексивної культури, рефлексивної діяльності, що сприяють формуванню рефлексивних умінь на основі визначених педагогічних умов. Гасло інформаційного етапу: «Не кажи «не вмію», а кажи «навчусь». Завдання супервізора на даному етапі – розпалити вогонь пізнання; розбудити в педагогах бажання і вміння вчитися, здобувати знання шляхом самостійних пошуків у різних інформаційних джерелах. Цьому сприятимуть інтерактивні ігри: «Крісло оповідача», «Детектив», «Відкрита трибуна», «Відкритий мікрофон» (індивідуальні); «Зашифруй – відгадай», «Асоціації» (в парах); «Тортик» [5, 90], «Ярлики», «Павутинка» (групові) тощо.

Репродуктивно-узагальнюючий етап – це практичне втілення засвоєних знань, закріплення набутої рефлексивної позиції, перші спроби дати конкретні відповіді на запитання: «Що я роблю?» (гармонійний внутрішній світ); «Як я це зроблю?» (критерій працелюбності); «Як зробити, щоб не нашкодити?» (критерій толерантного ставлення до вихованців); «Як буде, якщо я ...?» (визначення гнучкості професійної позиції); «Чому або навщо я це роблю?» (смыслотворча діяльність педагога). Педагог, який намагається таким чином мислити або рефлексувати, завжди усвідомлює мету професійної діяльності, а також визначає ланцюжок послідовних завдань для виконання, що сприяють її досягненню.

У рамках методичних об'єднань при обговоренні педагогами побаченого заняття доцільно використовувати нестандартні форми аналізу: «Портфель оцінювання», «Кошик побажань і порад», «Сонечко і дощик» тощо. Корисні обговорення відеороликів, знятих під час проведення методичних тижнів або фестивалів, саморефлексія педагога тут може бути виражена особливо яскраво.

Лейтмотивом усього етапу проходить гасло педагогічного оптимізму: «Це ж просто, в тебе вийде. Той, хто впевнений у собі, в своїх силах, багато чого може зробити для себе і для людей». Супервізор надає можливість педагогові не колись, у далекому майбутньому, а сьогодні практично застосувати набуті на інформаційному етапі знання, навички та вміння, відбираючи серед них необхідні для вирішення нових, нестандартних ситуацій, які виникають в процесі професійної діяльності. Дуже важливо допомогти кожному педагогові випробувати свої можливості, зіставивши їх з бажаннями, викликати відчуття впевненості в своїх силах; відстежити динаміку росту кожного окремого педагога, порівнюючи лише з його особистими попередніми досягненнями.

Творчий етап передбачає діяльність педагогів на основі сформованих умінь, які сприяють накопиченню досвіду, розвитку творчого педагогічного мислення (уміння аналізувати ситуацію, давати оцінку як діям колег, так і власним, знаходити шляхи виходу з ситуації), а також забезпечують практичне втілення набутих знань і навичок: вміння визначити проблеми, формулювання гіпотези, складання плану діяльності на основі проведених оцінних суджень, написання висновків та узагальнень; розробку і використання оригінальних способів розв'язання певних педагогічних задач та проблем у різноманітних ситуаціях з постійним здійсненням аналізу і самоаналізу власної діяльності та діяльності колег. Гаслом творчого етапу є слова: «Не бійся мріяти і фантазувати». Головне для супервізора – наповнити діяльність цього етапу спалахом позитивних емоцій, створити сприятливу атмосферу для розкриття творчого потенціалу кожного педагога. Доцільною формою втілення завдань творчого етапу є майстер-класи, інтерактивні ігри «Шість капелюшків» «Полюно», «Намісто унікальності» тощо.

Рефлексивно-оцінювальний етап ставить перед педагогами наступні завдання: усвідомити набутий за весь період досвід, навчитися робити детальну психологічну характеристику власному особистісному розвитку. Гасло етапу: «Помічаймо найменші успіхи кожного і радіймо їм» [6, 97]. Приклади інтерактивних вправ: «Конверт побажань», «Лист до самої себе», «Закінчить фразу» [5, 240].

Варто відзначити, що для удосконалення рефлексивних якостей ефективним на всіх етапах є застосування інноваційних технологій навчання:

- діалогові технології – комунікативне середовище, простір, співробітництво на суб'єкт-суб'єктному рівні
- структурно-логічні технології – поетапна організація постановки дидактичних завдань, вибору способу їх розв'язання та оцінки одержаних результатів
- комп'ютерні технології – за допомогою різноманітних навчальних програм (інформаційних, тренінгових, розвивальних, контролюючих), реалізованих у дидактичних системах «супервізор – комп'ютер – педагог».

Використання цих технологій сприяє поглибленню рефлексивних якостей: пізнанню себе, внутрішнього світу, оцінці якості своїх станів та якостей, які сприяють самоорганізації особистості, тобто саморефлексії.

Корисними і цікавими в плані формування рефлексивної культури педагогів можуть стати ділові ігри за методикою Т.І.Поніманської: на всіх етапах їх підготовки, проведення, оцінки діяльності передбачено завдання рефлексивного змісту, безпосередня участь у цих іграх вимагає від педагогів проявів самопрограмування, самоконтролю та самооцінки.

Підсилити дієвість ділових ігор можна за допомогою проведення усних психолого-педагогічних журналів, засідань круглих столів, вечорів запитань та відповідей, реклам книг і публікацій, методичних діалогів, диспутів та дебатів з проблемних питань (наприклад, «Який я вихователь?», «Наскільки я успішний педагог?», «Моя професія найкраща», «Наскільки ефективні прийоми, які я застосовую?», «Чи правильно я дію як професіонал?», «Як стати майстром своєї справи?» тощо). На наш погляд, одним із важливіших аспектів педагогічної рефлексії проявляється у формулюванні запитань і спробі їх самостійного розв'язання. Без системного аналізу і самоаналізу педагог не може усвідомити проблем, що виникають у професійній діяльності, і тим більше розв'язувати їх.

З метою формування професійної компетентності, виховання особистості педагога-дослідника доцільно пропонувати педагогам участь у проєктивній діяльності, яка має практичне спрямування, безпосередній зв'язок із життям, здатна забезпечити простір для виявлення особистісних якостей. Колективна проєктна діяльність – це розмаїття форм самостійної роботи, можливість для оволодіння способами пізнавальної діяльності, проблемним підходом, елементами пошуку або дослідження, творчим характером діяльності. Власне, презентація проєкту – це здійснення процесу саморефлексії, аналіз результатів роботи, оцінка власного вкладу і поведінкових проявів інших.

Дієва робота педагогів над самовдосконаленням здійснюється у форматі проведення Школи педагогічної майстерності, школи психологічного здоров'я, творчих майстернях педагогів, клубів педагогічної майстерності, клубі творчого спілкування, клубі дошкільної еліти, на засіданнях творчих груп, у роботі практичних семінарів, філософських столів, методичних мостів, на засіданнях міського дискусійного клубу «Кейс-метод і метод Сократа».

Використовуючи ті чи інші інноваційні технології для формування рефлексивної культури, маємо пам'ятати, які якості ми намагаємося виховати у педагогів. Це, перш за все:

- уміння аналізувати власну професійну діяльність і переймати позитивний, ефективний досвід колег, що вимагає глибокої теоретичної і практичної підготовки
- здатність коректувати і доповнювати навчальні плани, програми, форми, методи навчання та виховання з урахуванням умов, що змінюються

- уміння адекватно оцінювати педагогічну ситуацію як невід’ємну частину життя в її соціальному контексті
- здатність визначати шляхи професійного самовдосконалення з врахуванням власного професійного досвіду
- вибудовування шляхів особистісного і професійного саморозвитку на основі адекватної самооцінки, реального оцінювання своїх професійних можливостей
- готовність підвищувати рівень професійної компетентності на основі інноваційних технологій, сучасних психолого-педагогічних досліджень – і, *найголовніше*: досягнення духовно-творчої самореалізації, що проявляється у відході від шаблонів і стереотипів, перетворення із формального виконавця директивних вимог і вказівок в спеціаліста, здатного до творчої інтерпретації ідей, підходів, технологій в сфері своєї діяльності.

Висновки. Отже, підсумовуючи сказане, зазначимо, що рефлексію слід сприймати як форму активного особистісного переосмислення людиною того чи іншого змісту своєї індивідуальної свідомості. Рефлексивна культура є особистісним інтегративним утворенням, що включає комплекс знань, умінь і здібностей, які реалізуються педагогом через спеціальні дії, спрямовані на виявлення, оцінку й узагальнення найбільш істотних ознак педагогічного процесу з метою досягнення його якісних змін професійного й особистісного вдосконалення.

Формування і розвиток рефлексивної культури має стати першочерговою задачею діяльності методичних служб різних рангів. Підняття на високий рівень психолого-педагогічної і методичної підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів в рамках методичних заходів та проходження курсів підвищення кваліфікації надасть можливість педагогам поєднувати у собі професіоналізм та гнучкість мислення, винахідливість, впевненість у своїй самобутності і розвинуту інтуїцію, творчу уяву, критичну самооцінку і прагнення, здатність до постійного саморозвитку і самоудосконалення, готовність до реального впровадження новітніх технологій в практику своєї роботи.

Педагог – довірена особа суспільства, якій воно ввіряє найдорожче і найцінніше – дітей, свою надію, своє майбутнє. Доля дітей в руках педагога, в його золотому серці, він має бути джерелом радісного пізнавального і морального зростання своїх вихованців. Жодна інша професія не ставить таких вимог до людини. Педагог зобов’язаний бути яскравою, неповторною особистістю, носієм загальнолюдських цінностей, глибоких і різноманітних знань, високої культури.

Успішне вирішення завдань національного виховання, суттєве покращення навчально-виховного процесу, розвиток пізнавальної, інтелектуальної, трудової активності дітей безпосередньо пов’язані з удосконаленням підготовки педагогів, їх професійно-педагогічної майстерності, ерудиції і культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дегтяр Г.О. Сутність рефлексії особистості / Г.О. Дегтяр // Теорія та методика навчання та виховання: [зб. наук. пр.]. – Харків: Харківський державний пед. ун-т ім. Г.С.Сковороди, 2004. – Вип. 13. – С.113-117.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: [навч. посіб.]. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
3. Жерносек І.П. Принципи самоосвіти педагогічних кадрів / І.П.Жерносек // Науково-методична робота в загальноосвітній школі: [навч.-метод. посібник]. – К.: ІЗМН, 1998. – С.67-75.
4. Коломінський Н.Л. Психологія безперервного підвищення кваліфікації керівників освіти. / Н.Л. Коломінський // Актуальні проблеми сучасної психології. – Харків: ХГУ, 1993. – С. 268-273.
5. Манилюк Ю.С. Шляхи удосконалення управлінської діяльності керівника дошкільного навчального закладу / Ю.С.Манилюк // Актуальні проблеми психології. Т.IV: Психолого-педагогічні основи розвитку особистісного потенціалу дитини в сучасному суспільстві: [збірник наукових статей / За заг. ред. проф. С.Д.Максименка та канд. психол. наук С.О.Ладивір]. – Київ, 2006. – С.172-241.
6. Піроженко Т.О. Особистість дошкільника: перспектива розвитку: [навчально-методичний посібник] / Т.О.Піроженко. – Тернопіль: Мандрівець, 2010. – С.69-129.
7. Пониманская Т.И. Формирование творчества студентов в педагогических играх / Т.И.Пониманская // Методы формирования у студентов педвуза интереса к профессии: сб. статей. – М., 1992. – С.62-66.

Резюме. Стаття посвящена проблеме формирования рефлексивной культуры у педагогов дошкольных образовательных учреждений в системе последипломного образования. Осуществлен анализ современного состояния проблемы, конкретизирована суть и методы формирования рефлексии у педагогов. Предложенная технология может быть использована в практике деятельности методических служб разного уровня.

Ключевые слова: рефлексия, рефлексивная культура, педагогические условия, повышение уровня квалификации, профессиональный уровень.

The summary. The article is devoted to the problem of forming of reflection culture for the teachers of preschool establishments in the system of post graduated education. The analysis of the modern state of problem is conducted; the way and methods of forming of reflection for teachers were specified. The offered technology can be used in the practical of activity of methodical services of different levels.

Key words: reflection, reflexive culture, pedagogical conditions, increase of a qualification level, a professional level.

Одержано редакцією 15.11.2010 р.

ЗМІСТ

<i>Анісімова О.Е.</i> Реалізація принципу природовідповідності у педагогічних ідеях Фрідріха Фрьобеля.	3
<i>Атросенко Т.О.</i> Підготовка майбутнього вихователя до спільної роботи з батьками з питань формування мовленнєвої компетентності дошкільників.	7
<i>Бадер С.О.</i> Особливості становлення моральної поведінки дітей-сиріт дошкільного віку, що виховуються в умовах дитячих будинків.	10
<i>Барна Х.В.</i> До проблеми використання книги в освітній роботі з дошкільниками.	13
<i>Беленька Г.В.</i> Культурно-освітнє середовище ВНЗ як чинник формування професійної компетентності майбутнього педагога.	17
<i>Блащинская И.А.</i> Интегрированный подход к развитию речи дошкольников в ситуации близкородственного билингвизма.	21
<i>Богуш А.М.</i> Теоретичні концепти дошкільної освіти в педагогічній парадигмі В.О. Сухомлинського.	25
<i>Бойко О.В.</i> Педагогічні умови формування мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку в процесі навчання англійської мови.	27
<i>Бондаренко Н.Б.</i> Взаємозв'язок духовності та психологічного здоров'я дітей старшого дошкільного віку.	31
<i>Брежнєва О.Г.</i> Сучасні інноваційні підходи до забезпечення математичної освіти дітей дошкільного віку.	34
<i>Валентьєва Т.І.</i> Стан вихованості почуття комічного у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку.	38
<i>Варяниця Л.О.</i> Організація спільної проектної діяльності з дітьми як засіб формування педагогічної культури батьків.	42
<i>Вертугіна В.М.</i> Ігрова діяльність як засіб підготовки дітей з відхиленнями зору до навчання в загальноосвітній школі.	46
<i>Врочинська Л.І.</i> Педагогічні умови виховання гуманної поведінки дітей старшого дошкільного віку у процесі взаємодії дошкільного закладу і сім'ї.	49
<i>Гайдаржійська Л.П.</i> Нетрадиційні підходи до навчання найменших.	54
<i>Гавриш Н.В.</i> Осучаснення роботи з літературними текстами в інтегрованому просторі дошкільного закладу.	57
<i>Газіна І.О.</i> Національні цінності, їх зміст, специфіка та місце в системі виховання дитини дошкільного віку.	61
<i>Гаращенко Л.В.</i> Здоров'язбережувальні методики виховання у фізкультурно-оздоровчому процесі сучасного дошкільного закладу.	67
<i>Гецько С.І.</i> Взаємодія дошкільного навчального закладу з батьками дітей з особливими потребами.	71
<i>Глазова В.В.</i> Система роботи з формування контрольно-оцінних умінь учнів початкової школи.	74
<i>Голота Н.М.</i> До проблеми важковихованості в дошкільному дитинстві.	78
<i>Горбатова Е.В.</i> Интегрированные занятия как средство развития изобразительного творчества детей старшего дошкольного возраста.	81
<i>Горлова Е.Л.</i> Психологический возраст ребенка как основание психолого-педагогической помощи родителям.	85
<i>Горопаха Н.М.</i> Формування у майбутніх вихователів дошкільних закладів екологічної культури як складова їх професійно-практичної підготовки.	88
<i>Демидова Ю.О.</i> Педагогічні умови формування пізнавальної самостійності старших дошкільників у конструктивній діяльності.	92
<i>Дем'янюк О.Б.</i> Теоретичний аналіз проблеми розвитку образу світу на ранніх етапах онтогенезу.	96
<i>Дичківська І.М.</i> Концепція вільного виховання О.С.Нілла у вимірі сучасних проблем педагогічної інноватики.	101
<i>Добрицкая И.М., Митрош О.Н.</i> Кредитная система оценки учебной деятельности студентов: нормативная база, специфика реализации, перспективы развития.	105

<i>Довбня О.С.</i> Вітчизняний досвід програмно-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в Україні (II половина XX – початок XXI ст.) як історико-педагогічна проблема.	111
<i>Доманюк О.М.</i> Вплив сім'ї на процес соціалізації дітей дошкільного віку.	115
<i>Дронова О.О.</i> Педагогічна технологія формування національного типу особистості в старшому дошкільному віці засобами народного мистецтва.	118
<i>Дубинина Д.Н.</i> Белорусская народная игрушка как средство этнокультурного воспитания детей раннего и дошкольного возраста.	122
<i>Желтова С.С., Романов А.А.</i> Учреждение дополнительного образования как фактор интегрального развития дошкольников (на примере занятий английским языком).	125
<i>Житко И.В.</i> Теоретические подходы к разработке учебно-методических комплексов для дошкольного образования.	128
<i>Житня І.В.</i> Роль рефлексивної культури у формуванні інноваційного потенціалу педагогів дошкільних навчальних закладів. р.	132
<i>Загородня Л.П.</i> Підготовка майбутніх вихователів до створення позитивного іміджу педагога сучасного дошкільного закладу.	137
<i>Зданевич Л.В.</i> Проблема формування у дошкільників ціннісних стосунків у сфері національних інтересів: теоретичний аспект.	140
<i>Карнаухова А.В.</i> Формування шанобливого ставлення у дітей 5-го року життя до дорослих засобами української казки.	143
<i>Каталімова Н.Б.</i> Особенности внедрения инновационных технологий в современную систему дошкольного образования.	147
<i>Коваленко О.В.</i> Програми для дошкільних навчальних закладів: погляд з історії у сьогодення.	151
<i>Козлюк О.А.</i> Світ дитинства: історія і сьогодення.	155
<i>Корякіна І.В., Конопленко Н.М.</i> Педагогічна реабілітація дітей 5-7 років з особливими потребами засобами образотворчої діяльності.	159
<i>Косарева Г.М.</i> Особливості психічного та мовленнєвого розвитку дітей з аутистичними порушеннями.	163
<i>Косарева О.І.</i> Теоретичний аналіз проблеми виникнення почуття сорому у дітей.	167
<i>Косенко Ю.М.</i> Професійна підготовка майбутніх педагогів дошкільної освіти в умовах кредитно-модульного навчання: ресурси самостійної роботи.	170
<i>Кравцов О.Г.</i> Личностные особенности детей старшего дошкольного возраста.	174
<i>Крайнова Л.В.</i> Наступність між дошкільним закладом і школою в опануванні державною мовою.	178
<i>Крутий К.Л.</i> Необхідність і причини розробки нових освітніх програм для дошкільних навчальних закладів.	182
<i>Кузьменко В.У., Кудикіна Н.В.</i> Оновлення програми виховання і навчання «Дитина» – вимога сучасності.	187
<i>Литвиненко С.А.</i> Дитинство у дзеркалі ігрової діяльності.	191
<i>Лях Е.В.</i> Экспериментальная педагогическая модель патриотического воспитания детей старшего дошкольного возраста в процессе ознакомления с культурно-историческими традициями белорусского народа.	194
<i>Маліновська Н.В.</i> Формування мовленнєвої компетенції дітей старшого дошкільного віку засобами казки.	198
<i>Манцевич Т.В., Корнеева М.В.</i> Комплексный подход использования инновационной технологии ТРИЗ в формировании умственной активности старших дошкольников.	201
<i>Відомості про авторів.</i>	206

Наукове видання

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 1 (44)

Заснований у 1996 р.

Відповідальний редактор збірника Поніманська Т.І.
Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Технічний редактор Кравчук В.Ю.
Комп'ютерна верстка Козлюк О.А., Хильчук Т.К.

Здано до набору 25.01.2011 р. Підписано до друку 29.04.2011 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 32,24. Обл. вид. арк. 32,72. Замовлення № Наклад 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 1 (44).— Рівне: РДГУ, 2011. — 209 с.**

ISBN 966 — 7281 — 09 — 03.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем дошкільної освіти та підготовки кваліфікованих педагогічних кадрів за матеріалами доповідей міжнародної науково-практичної конференції «Світ дошкілля: психолого-педагогічні проблеми дошкільної освіти», проведеної 9-10 грудня 2010 р. Рівненським державним гуманітарним університетом спільно з Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України, Управлінням освіти і науки Рівненської обласної державної адміністрації, Інститутом психології ім. Л.С.Виготського Російського державного гуманітарного університету (Москва, Росія), факультетом дошкільного виховання Білоруського державного педагогічного університету ім. Максима Танка (Мінськ, Білорусь), Бельцьким державним педагогічним університетом імені Алеко Руссо (Бельці, Молдова), факультетом дошкільного виховання та освіти дорослих Дебреценського університету (Гайдубесермень, Угорщина).

Матеріали можуть бути корисними для науковців, працівників дошкільних навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20